

רשימות

בפרשת השבוע

בשלה

פרשת המן

רואים בפסוקים שהתורה קוראת למן לפני שירד, "לחם מן השמים", ובני ישראל ממשיכים לקרוא לזה מן, גם אחרי שירד, ללא שם [כי לא ידעו מה הוא], ובשום שלב לא קוראים למן, לחם מן השמים, והתורה ממשיכה ולא קוראת לזה מן, ואומרת ממנו, אותו, בלי לקרוא לו שם כלל, ורק אחרי שהפסוק מביא שמשה רבינו קורא לזה מן [ל"ג] ושיש מצוה להשאיר ממנו צנצנת למזכרת, התורה קוראת לו מן [ל"ה].

דבר זה מאוד תמוה, ראשית למה בני ישראל לא קראו לזה לחם מן השמים, ועוד למה נאמר [ט"ו] כי לא ידעו מה הוא, הרי משה רבנו סיפר להם על כך [י"ג], ועוד צריך לדעת היכן רואים בתורה שקוראים למשהו על שם אי ידיעה, בלי תוכן פנימי לשם שקוראים בו, ומדוע לבסוף התורה קוראת לזה מן? וי"ל שלא רצו בני ישראל לקרוא לו לחם מן השמים, כיון שזה מרמז על אופן ירידתו של המן, כמו שכתוב בגמרא יומא [ע"ה] שאם היה צדיק היה יורד ליד ביתו וירד מוכן לאכילה, ואם היה רשע היה יורד רחוק מביתו והיה צריך לטחון ולאפות, וגם השכנים היו רואים מי היום צדיק ומי לא, וזה היה קשה מאוד להרבה מהעם, והיו בלחץ גדול מזה, ולכן לא רצו לקרוא לו לחם מן השמים, שמספיק כבר רואים את יד ה', את ה"לחם מן השמים" במקום ירידתו, ולא צריך להזכיר זאת כל פעם שקוראים בשמו.

לכן בני ישראל קראו לו מן, כי לא ידעו מה הוא, והתכונו לומר, מה הוא הלחם המשונה הזה שנופל כל פעם במקום אחר, ושאי אפשר לשמרו, ואין לו טעם אחד, ויש לו את כל הטעמים, אם כן מן הוא, מה הוא, ממילא יוצא שהשם מן, הוא הסבר על תוכן הדבר, שהוא מאכל בלתי רגיל.

ואחרי זה התורה כביכול אומרת לעם ישראל, שזה כולל הרבה אנשים, שהיה קשה להם עם המבחן היום יומי של המן, אתם לא רוצים לקרוא לו לחם מן השמים!?, לא רוצים להתחזק מהעובדה שתקראו לו לחם מן השמים, שהוא ענין של אמונה שהפרנסה היא מן השמים!?, אז יבוא דור אחר בעוד הרבה שנים והנביא ישתמש במן לחיזוק בענין הפרנסה, לדור שלכם הוא מן, אך לעתיד בימי ירמיהו הנביא הוא יהיה לחם מן השמים.

פרק ט"ז פסוק כ"א

וחם השמש ונמס

רש"י: הנשאר בשדה נמוח ונעשה נחלים, ושותין ממנו אילים וצבאים, ואומות העולם צדין מהם וטועמין בהם טעם מן, ויודעים מה שבחן של ישראל.

פירושו: כיון שהמן טעמו כצפיחית בדבש, והאילים שתו מהם, וקבלו בשרם את הטעם הזה, ואכלו מהם אומות העולם, וטעמו את הטעם המיוחד של המן, זהו שבחן של ישראל שהקב"ה אוהבם, ונותן להם כזה לחם מן השמים, והוא פרסומי ניסא לכל העולם, וכמו שהבאנו לעיל, וקשה לשם מה צריך פרסומי ניסא בירידת המן שהקב"ה משגיח על עמו ישראל, הרי אומות העולם ראו כבר את השגחת ה' בקריעת ים סוף, וכולם ידעו על כך, כי הרי כל המים שבעולם נחצו לשניים [שמות יד, כא]?

י"ל שלא יאמרו אומות העולם שהקב"ה עושה נס רק כדי לגאלם להוציאם מיד צריהם, בקריעת ים סוף, אך לאחר מכן נטשם לנפשם, על כן בא התורה לומר, שידעו אומות העולם, שגם בקיום היום יומי של השגת אוכל, הקב"ה עוזרם, ועושה להם ניסים, ונותן להם אוכל בטעם מיוחד.

פרק ט"ז פסוק ל"א

והוא כזרע גד לבן וטעמו כצפיחית בדבש

התורה מתארת כאן את המן בשני מאפיינים, במראה ובטעם, וזה חשיבותם, וכן רואים גם לקמן בסדר בהעלתך אומר הקב"ה לבאי עולם ראו על מה מתלוננים בני, והמן כך וכך הוא חשוב [במדבר י"א ז', ברש"י].

לפי זה יש לומר טעם חדש למנהג המובא בראשונים לאכול מאכלי חלב ודבש בחג השבועות [כלבו בסימן נ"ב, מנהגים דבי מהר"ם עמוד 30, לקט יושר עמוד 103], לפי המובא בפרקי דרבי אליעזר [פרק מ"ו] "רבי אלעזר בן עזריה אומר: ערב שבת בששה לחדש בשש שעות ביום קבלו ישראל את הדברות, [דלא כרבא שאמר (שבת פו:)] לכו"ע בשבת ניתנה תורה לישראל], ובתשעה שעות ביום חזרו לאהליהם, והיה המן מוכן להם לשני ימים [שישי ושבת] ושבתו ישראל באותה שבת, שמחים כשמחת החג שזכו לשמוע קולו של הקב"ה, שנאמר [דברים ה', כ"ג] "כי מי כל בשר אשר שמע קול אלהים חיים".

[כן יסד גם רבי יחיאל בר' יעקב בקינות לתשעה באב (לד) וז"ל "מן הוריד לאכול בלכתי להר חורב", ואולי זה הפירוש גם בהושענות לשבת "כהושעת זבודיך במדבר סין (עיין בעל הטורים במדבר ל"ג י"א) במחנה, חכמו ולקטו בשישי לחם משנה"].

לפי דברים אלו י"ל שאנו אוכלים מאכלי חלב ודבש זכר למן שהיה מוכן לאבותינו באהלים כשחזרו מהר סיני, וכיון שאין לנו היום את המן עצמו, אנו אוכלים מאכלים הדומים לו, [מבלי להיכנס לנושא האם בני ישראל אכלו מאכלים בשריים או חלביים], והרי צבעו של המן היה לבן כמו החלב שנאמר [שמות טז, לא] "והוא כזרע גד לבן", וגם נאמר בתחילת חומש דברים "ובין תפל ולבן" [עיין שם ברש"י], וחז"ל גם דורשים על המן [יומא עה.] לבן - שמלבין עונותיהן של ישראל, וכך גם מצינו שחז"ל מתארים את מראיתו של החלב שהוא לבן, שכן חז"ל דורשים [כתובות קיא:] אמר רבי יוחנן: טוב המלבין שיניים יותר ממשקהו חלב, שנאמר [בראשית מ"ט י"ב] "ולבן שיניים מחלב", אל תיקרי ולבן שיניים אלא וליבון שיניים, פירושו: שהחיוך הלבן של השיניים שווה יותר מהחלב שמשקהו שגם הוא לבן, ובכך הוא עושה עמו חסד יותר גדול. והמאפיין השני של המן היה טעמו שהוא כצפיחית בדבש, ולכן אנו אוכלים גם דבש ביום מתן תורה.

אך באמת ישנו קשר חזק יותר בין חלב ומן, והוא לפי המובא בילקוט שמעוני [פרשת בשלח, רנח] שדרש את הפסוק באיוב [פרק כ' פסוק י"ז] "נהרי נחלי דבש וחמאה" על המן, שיזכו הצדיקים לאכול

ממנו לעולם הבא, וי"ל שלכן גם אנו אוכלים מאכלי חמאה ודבש בחג השבועות שבדרך זו הפסוק באיוב מתאר את המן.

עוד מצינו כן גם בהמשך הילקוט שמעוני שהביא עוד מדרש "אמר רבי יוסי בר רבי חנינא לא כשם שהזקן טועם ממנו, היו התינוקות טועמין, התינוקות היו טועמין אותו טעם חלב, שנאמר והיה טעמו כטעם לשד השמן, והבחורים היו טועמין בו כדבש שנאמר וטעמו כצפיחית בדבש", אם כן מצינו עוד קשר אמיץ בין המן שאכלו כשירדו מהר סיני, לבין החלב והדבש שאנו אוכלין לזכור זאת.

עוד י"ל שמצינו בגמרא בבא מציעא [דף פו:] "אמר רבי חמא ברבי חנינא, וכן תנא דבי רבי ישמעאל, בשכר חמאה וחלב [שנתן אברהם אבינו למלאכים] זכו למן", [המהרש"א מסביר שהשכר הוא מעין המעשה, שהמן הוא מעין החלב, כמו שמצינו ביומא עה. כמו שהתינוק טועם בו כמה טעמים, ונבאר לקמן] לפי זה רואים כאן שיש עוד קשר בין חמאה וחלב למן שירד במדבר.

י"ל שלכן אנו אוכלים מאכלים אלו ביום מתן תורה זכר למן שאכלו אבותינו באותו היום, ולכן חז"ל מספרים לנו את סוג האוכל שחיכה להם באוהליהם, אחרי המעמד הגדול של מתן תורה.

עוד נראה לומר כיון שהמן היה מאכל מיוחד המסמל דרך בקבלת התורה, שכן אמרו חז"ל [תנחומא בשלה סימן כ'] "רבי שמעון בן יהושע אומר לא ניתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן, שלא היה להם צורך לא למלאכה ולא לסחורה, הא כיצד, היה יושב ודורש ולא היה יודע מהיכן היה אוכל ושותה ומהיכן ללבוש ולכסות, הא לא נתנה תורה לדרוש אלא לאוכלי המן", עד כאן.

פירוש: שאכילת המן מסמלת את קבלת התורה ולימודה שצורת לימודה הראוי הוא, שיהיה ללא שום טירדות בעניני העולם הזה, וביטחון מוחלט בבורא עולם שיספק את המזונות, וכך צריך להיות קבלתה ולימודה, ולכן התנא בפרקי דרבי אליעזר טרה לציין את העובדה שחזרו מהר סיני חיכה להם המן בביתם.

עוד י"ל שישנו עוד קשר בין חלב למן על פי דברי רבי אבהו [שהזכרנו לעיל] ביומא [עה.] "והיה טעמו כטעם לשד השמן, אמר רבי אבהו אל תקרי לשד אלא שד, מה שד זה מתהפך לכמה גוונים אף המן מתהפך לכמה טעמים, איכא דאמרי לשד זה דד, מה דד זה תינוק טועם בה כמה טעמים, אף המן כל זמן שישראל אוכלין אותו מוצאין בו כמה טעמים".

[רש"י עצמו בפרשת בהעלתך י"א ח' בד"ה לשד השמן דחה פירוש זה, באמרו שאין ענין שדים אצל שמן].

וי"ל שלכן אנו אוכלים מאכלי חלב כדי לזכור את המן, והרי על זה הדבר נאמר למשה רבינו לשמור למשמרת להראות את המן בדורות הבאים, וכיון שבעונותינו הרבים אין לנו כיום את אותו מן, לכן אנו אוכלים מאכל הדומה לו.

וענין אכילת מאכלי חלב הוא גם קשור ישירות ללימוד התורה שקבלנו בסיני, כמו שמצינו בגמרא עירובין [נד:] "דדיה ירווך בכל עת, למה נמשלו דברי תורה כדד, מה דד זה, כל זמן שהתינוק ממשמש בו מוצא בו חלב, אף דברי תורה, כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בהן טעם.

מתוך הספר "רשימות בפרשת השבוע", של הרב הופנר

הערות והארות על הכתוב כאן יתקבלו ברצון במייל שכתובתו haseforim@gmail.com